
Kronika naukowa Instytutu Badań Literackich.

Biuletyn Polonistyczny 14/40, 17-24

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Skomplikowane zagadnienia współczesnego folkloru polskiego znalazły wyraz i oświetlenie w referatach Doroty S i m e n i d e s "Współczesność a tradycja w nowszych opowiadaniach ludowych", Józefa L i g ę z y "Awans opowieści wspomnieniowych" i Bogusława L i n e t t e "O folklorze Ziemi Zachodnich na przykładzie Ziemi Lubuskiej i Koszalińskiej".

Oceną powojennego dorobku w badaniach nad folklorem zajęły się referaty Heleny K a p e ł u ś "O wydaniu literatury ludowej" i Ryszarda G ó r s k i e g o "O badaniu folkloru w ostatnim ćwierćwieczu".

Referaty wzbudziły duże zainteresowanie, co znalazło wyraz w dyskusji, w czasie której wiele miejsca i uwagi poświęcono problemom teoretycznym i metodologicznym, nasuwającym się przy badaniu folkloru współczesnego.

Teksty referatów zostaną opublikowane w III tomie "Studiów folklorystycznych".

Konferencję zamknęła część organizacyjna, w czasie której R. G ó r s k i przedstawił m.in. plan przygotowania specjalnego tomu "Studiów folklorystycznych" na Kongres Słowistów w Warszawie w r. 1973.

Dr Ryszard Górski

KRONIKA NAUKOWA INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

POSIEDZENIE RADY NAUKOWEJ

w dniu 28 stycznia 1971 r.

Posiedzenie Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich PAN w dniu 28 stycznia 1971 roku prowadził zastępca przewodniczącego, doc. dr Cz. Hernas. Porządek dzienny obrad, podobnie jak rozesłany wcześniej protokół z posiedzenia Rady Naukowej z dnia 12 listopada 1970 roku, zostały przyjęte bez zmian.

W drugim punkcie porządku dziennego Rada Naukowa wysłuchała sprawozdania z działalności Instytutu w r. 1970. Złożyli je - p.o. dyrektora, prof. Stanisław Urbanczyk, i zastępca dyrektora do spraw naukowych, dr hab. Stefan Treugutt. Pierwszy

scharakteryzował naukową i organizacyjną działalność językoznawczego pionu Instytutu, drugi - prace pionu historycznoliterackiego. W dyskusji nad sprawozdaniem zabierali głos: prof. prof. A.Gryczowa, J.Skrzypek, S.Żółkiewski, a do ich uwag i opinii ustosunkowali się obaj referenci. Zamykając ten punkt porządku dziennego przewodniczący obrad stwierdził, że Rada Naukowa po wysłuchaniu informacji Dyrekcji o działalności Instytutu Badań Literackich w roku 1970 i po dyskusji - przyjęła sprawozdanie do wiadomości.

Z kolei Rada Naukowa rozpatrzyła wnioski zgłaszające kandydatów na członków krajowych Polskiej Akademii Nauk. W głosowaniu tajnym Rada wypowiedziała się za ponowieniem wysuniętego w r. 1969 wniosku o powołanie prof. Mariana Plezi do grona członków krajowych PAN, zapoznała się też ze zgłoszonym przez Dyrekcję Instytutu Badań Literackich - a uzasadnionym przed Radą przez doc. M. Kucalę - wnioskiem o przedstawienie sekretarzowi PAN kandydatury prof. Stanisława Urbańczyka. W głosowaniu tajnym Rada Naukowa uchwaliła poparcie tej kandydatury.

Następnie Rada Naukowa zajęła się sprawami przewodów habilitacyjnych w Instytucie Badań Literackich, postanawiając:

a) na wniosek komisji habilitacyjnej w składzie: prof. prof. S.Hrabec, W.Kuraszkiewicz, doc. H.Kurkowska, wyrazić zgodę na otwarcie postępowania habilitacyjnego dra Franciszka Peplowskiego i na recenzentów jego pracy "Odczasownikowe nazwy czynności w polszczyźnie XVI w." powołać doc.Irenę Klemensiewicz-Bajerową, prof. Marię Renatę Mayenową, dra hab. Jadwigę Puzyninę;

b) wobec choroby prof. M.Dłuskiej zwrócić się do prof. W. Kuraszkiewicza o recenzję rozprawy habilitacyjnej dr Lucyli Pyszczolowskiej nt "Rym. Studium monograficzne";

c) rozpocząć postępowanie habilitacyjne dra Jerzego Kwiatkowskiego na podstawie książki "Świat poetki J. Przeroosia", na której recenzentów, zgodnie z sugestią komisji w składzie: prof. prof. J.Kulczycka-Saloni, H.Markiewicz i J.Ziomek, wyznaczono doc. J.Błońskiego i prof. prof. A.Hutnikiewicza i K. Wykę.

W sprawach personalnych Rada Naukowa po głosowaniu tajnym jednomyślnie uchwaliła wystąpić do PAN o powołanie dr hab. T. Michałowskiej na stanowisko samodzielnego pracownika naukowo-badawczego. Postanowiono też zaangażować mgr J. Szymową na etat starszego asystenta w Pracowni Onomastycznej krakowskiego Zakładu Językoznawstwa.

Przechodząc do kolejnego punktu porządku dziennego Rada Naukowa powołała Komisję Nagrody im. T. Mikulskiego za rok 1970. W skład Komisji weszli: doc. dr Cz. Hernas, dr hab. Z. Sinkowa i dr hab. Z. Stefanowska.

Na zakończenie obrad rozpatrzono wniosek Dyrekcji Instytutu Badań Literackich o skreślenie z listy Rady Naukowej tych członków, którzy od początku obecnej kadencji ani razu nie wzięli udziału w posiedzeniach Rady i nie wyjaśnili przyczyn absencji. Rada upoważniła przewodniczącego, by zwrócił się do członków konsekwentnie nie uczestniczących w pracach Rady z zapytaniem, czy rezygnują z udziału w Radzie Naukowej Instytutu Badań Literackich.

Ostatnią sprawą był wniosek dr hab. Z. Stefanowskiej o wystąpienie do odpowiednich władz z propozycją zakończenia edycji dzieł wszystkich Stefana Żeromskiego, co wobec zbliżającej się 50 rocznicy śmierci Pisarza jest już sprawą pilną. Rada Naukowa postanowiła zwrócić się wraz z Komitetem Nauk o Literaturze PAN do Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz do Prezydium PAN o podjęcie w tej sprawie wiążących decyzji.

ZEBRANIA „CZWARTKOWE”

Słowacki i problemy interpretacji filologicznej

(Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 7 stycznia 1971 r.)

W twórczości Słowackiego ostatniego okresu następuje daleko idące zachwianie autonomii postaci literackich: te same kreacje osobowe pojawiają się w różnych utworach, w różnych układach gatunkowych, w ramach zaś tego samego utworu nie posiadają cech dostatecznie dystyngtywnych, by traktować je jako całości odrębne, podlegające własnej problematyzacji. Po-

przez niedookreślone, "otwarte" pseudokreacje osobnicze manifestuje się genezyjska prawda o ruchu rozwojowym, oczywiście cząstkowo, w antagonistycznym rozbięciu na głosy i postawy, których dopiero całość (nieosiągalna w jakimkolwiek pojedynczym bohaterze ani nawet w najdłuższej serii bohaterów) składa się na pełną wiedzę o człowieku w historii. Konsekwencją jest przemieszanie i rozbięcie kategorii czasu, gdyż prawda jest sumą wcieleń przeszłych i przyszłych. Rezygnacja z względnej autonomii bohatera literackiego idzie w parze z analogicznym zachwianiem odrębności utworów jako zamkniętych i zorganizowanych wypowiedzi słownych. Słowacki rezygnuje z tworzenia odrębnych, definitywnie określonych utworów, nie zależy mu na tematycznym rozwiązaniu kolejnych pomysłów literackich. Zacierają się granice pomiędzy domniemanymi całościami tytułowymi, między równoległymi wariantami tej samej pseudocaołości. Ważny staje się stosunek poszczególnych tekstów, a nawet ich fragmentów, do całości systemu przekonań autora, nie jest ważna natomiast konsekwencja dzieła jako układu zwartego. Słowacki staje się w tym okresie pisarzem programowym, głosicielem prawdy objawionej - i to w takim stopniu, iż regulatywne funkcje przypadają już nie normie języka poetyckiego i normie gatunkowej - normą staje się wyłącznie eksplikatywność wobec systemu, wobec głoszonej prawdy. Nie ma tekstów ostatecznych z tego okresu. Wszystkie były próbami, ujęciami cząstkowymi. Są równocenne, jeśli idzie o cel nadrzędny, zapis systemowy. Są niedookreślone w sferze poetyki, ponieważ zapis systemowy, tak samo niedokładny w każdym dostępnym Słowackiemu ujęciu konwencjonalnym, dawał pełną swobodę w zakresie środków wyrazowych.

Teksty z tego okresu wydawcy porządkują, układają w całości tematyczne domniemane, rekonstruują nicistniejące dzieła. Zwyczajne jednak metody pracy edytora - tak samo, jak badacza-interpretatora - w wypadku tego bloku twórczości zawiodą. Zawodzi zasada autonomii dzieła. Tracą ostrość granice gatunkowe między różnymi poziomami zapisu. Kolejne wersje nie prowadzą do powstania nawet hipotetycznego tekstu głównego. Zacierają się różnicowości tekstu drukowanego za życia wobec tekstów pozostawionych w rękopisie, wersje brulionowe i wa-

rianty zaniechane mogą mieć taką samą akurat ważność i reprezentatywność, jak wszystkie inne teksty.

Fuścizna Słowackiego z ostatnich lat wymaga specyficznych metod interpretacji filologicznej, w wielu wypadkach krancowo odmiennej od postępowania porządkującego i badawczego, stosowanego zwykle wobec dzieł literackich.

Dr hab. Stefan Treugutt

W poszukiwaniu semantycznego modelu czasu i przestrzeni

(Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 21 stycznia 1971 r.)

"Cóż więc jest czas? Jeśli nikt mię nie pyta, wiem; jeśli pytającemu objaśnić chcę, nie wiem" (Św. Augustyn, "Wyznania").

"Przedtem", "potem", "w tym samym czasie", "początek", "koniec", "od - do", "wcześniej", "później", "okres", "chwila", "dzień", "rok", "lato" - co znaczą wszystkie te wyrazy? Jest rzeczą jasną, że znaczenia ich nie są od siebie niezależne. Referat stawia sobie następujące zadanie: przedstawić stosunki semantyczne między różnymi wyrażeniami odnoszącymi się do czasu i do przestrzeni w eksplicytnym modelu. Będę więc szukała tych pojęć związanych z czasem i przestrzenią, które można uznać za elementarne - i będę próbowała sprowadzić wszelkie inne do różnych układów zaproponowanych pojęć elementarnych. Ani wyboru pojęć elementarnych, ani postulowanych przekładów zdań języka naturalnego na język pojęć elementarnych nie uważam za arbitralny. O niearbitralności rozstrzyga tutaj postulat minimalizacji zestawu pojęć elementarnych (indefiniibiliów). Ta niearbitralność poszukiwanego modelu semantycznego pozwala traktować go zarazem jako model potocznej intuicji czasu i przestrzeni, tzn. jako tkwiącą inherentnie w systemie semantycznym języka ramę pojęciową, określającą sposób myślowego ujmowania świata przez człowieka. Proponowane pojęcia elementarne - to "stawac się", i "być częścią". W parafrazach operuje się również trzecim pojęciem niedefiniowanym, a mia-

nowicie pojęciem "świat", którego nie uważam wprawdzie za elementarne, ale które będę traktowała jako takie dla potrzeb niniejszego referatu (jego analiza musi stanowić przedmiot osobnej pracy).

Dr hab. Anna Wierzbicka

SPRAWOZDANIA Z PODRÓŻY NAUKOWYCH

Sprawozdanie z podróży naukowej do Wilna i Grodna

W dniach od 28 października do 24 listopada 1970 roku przebywałem w Związku Radzieckim, a ściślej mówiąc - w Litewskiej SRR (Wilno) i Białoruskiej SRR (Grodno).

Podstawowym celem podróży było przeprowadzenie badań tekstologicznych nad rękopisami listów i utworów Elizy Orzeszkowej - znajdujących się w archiwach i bibliotekach Wilna (głównie w Centralnym Państwowym Archiwum Litewskiej SRR) i Grodna - dla zapewnienia poprawności edycji "Listów zebranych" Elizy Orzeszkowej, przewidzianych do druku w kolejnych tomach.

Z nowych orzeszkowianów, które miałem sposobność przeglądać po raz pierwszy, wymieniam przykładowo tekę z dawnych zbiorów prof. Stanisława Kościałkowskiego, zawierającą kopie dedykacji umieszczonych na książkach ofiarowanych Orzeszkowej (od Deotymy do Mniszkówny, od Ławrowa do Curtina). Przewidywany suplement do "Listów zebranych" wzbogaci się o dalsze archiwalia dotyczące listów Orzeszkowej do Jana Karłowicza, nie objętych tomem III, gdyż zostały odnalezione już po jego opublikowaniu. Wejść do tego suplementu listy do Karłowicza zachowane w Wilnie i Lwowie.

Zbadałem również - na ile pozwalały posiadane sygnatury archiwalne - materiały rękopiśmienne dotyczące wybranych pisarzy drugiej połowy XIX wieku lub osób powiązanych nie tyle profesjonalnie, ile środowiskowo lub rodzinnie z Orzeszkową. Z tego tytułu przedmiotem mego zainteresowania był m.in. zespół rękopiśmienny Wilhelminy Zyndram-Kościałkowskiej, w szczególności listy tej pisarki oraz jej pamiętniki, ocalone, nie-

stety, tylko we fragmentach, zespoły materiałów dotyczących Marii Konopnickiej i in. Znaczną część pobytu w Wilnie poświęciłem na przebadanie rękopiśmiennej sylwy z pierwszej połowy XIX wieku, która stała się tematem przygotowywanej rozprawki.

Poczerzyłem bazę materiałową bibliografii podmiotowej i przedmiotowej Elizy Orzeszkowej, zwłaszcza o pozycje niedostępne w kraju, w dużej mierze dzięki wskazówkom i uczynności pracowników nauki i bibliotekarzy radzieckich.

Trudnym i jeszcze nie rozwiązanym zadaniem tekstologicznym pozostało nadal opracowanie rękopisu brulionu wariantowego tekstu rozprawy Orzeszkowej o kobietach.

Pobyt w Grodnie, prócz przeglądu materiałów rękopiśmiennych i archiwalnych znajdujących się w miejscowym Muzeum Historyczno-Archeologicznym - pozwolił mi dzięki pomocy mieszkańców Grodna na ustalenie różnych danych topograficznych (np. częściowo zachowanego, ale znajdującego się w dzielnicy objętej nowymi planami urbanistycznymi, dworku dziadostwa Orzeszkowej). Odwiedziłem także dawny dom Orzeszkowej, przy ulicy jej imienia, niedaleko pomnika pisarki. W domu tym zorganizowano m.in. stałą wystawę poświęconą autorce "Nad Niemnem". Odbyłem naradę z opiekunką zbiorów na temat uzupełnień, ożywienia i aktualizacji tej ekspozycji. Na miejscowym cmentarzu otoczono ostatnio troskliwą opieką groby Orzeszkowej, jej matki, a także osób z najbliższego środowiska pisarki.

Pragnę podkreślić, że kierownictwo i pracownicy Archiwum w Wilnie, koledzy z litewskiej Akademii Nauk, jak i innych instytucji, także Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Grodnie - w którym umożliwiono mi pracę mimo dnia wolnego - starali się okazać mi pomoc. Jednakże nadal znaczne utrudnienie stanowi niedostępność katalogów archiwalnych dla pracowników przybywających z zagranicy.

Dr hab. Edmund Jankowski

**Sprawozdanie z wyjazdu naukowego do Mińska
(10—23 XII 1970)**

W okresie od 10 do 23 grudnia 1970 r. przebywałem w Mińsku, gdzie pracowałem w Izbie Książki BSRR, Bibliotece Głównej AN BSRR i w dziale białoruskim Państwowej Biblioteki im. Lenina - nad bibliografią i zawartością prasy w języku polskim wydawanej na terytorium Radzieckiej Białorusi po r. 1921.

Założony cel kwerendy został zrealizowany w odniesieniu do gazet i czasopism wydawanych przed r. 1937. Biblioteki mińskie nie posiadają natomiast zbiorów prasy w języku polskim z lat 1939-1941.

Oprócz kwerendy bibliotecznej uzyskałem też interesującą relację pisemną S. Majchrowicza, długoletniego redaktora gazet w języku polskim w Mińsku. Relacja ta została przekazana do zbiorów Pracowni Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. IBL.

Dr hab. Jerzy Myśliński